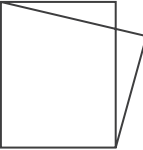

Ny ph.d.-afhandling: Den excentriske og inter-korporlige dynamik i pædagogstuderendes pædagogiske erfaringer

– en socialteoretisk empirisk undersøgelse af professionsdannelse blandt pædagogstuderende under praktik i danske daginstitutioner

Ph.d.-forsvar: maj 2025

Andreas Nielsen,
lektor, ph.d.,
Professionshøjskolen
Absalon

Brudte pædagogiske intentioner og negative erfaringer som professionsdannelsens omdrejningspunkt
For så vidt som både børn og voksne danner sig hele livet, også uden for pædagogiske sammenhænge, betegner dannelse ikke i sig selv et pædagogisk forhold. Med henblik på at forstå pædagogstuderendes dannelseserfaringer som egentlige pædagogiske erfaringer har det derfor været min hensigt at undersøge, hvordan pædagogstuderendes professionsdannelse er indlejret i et dobbelt pædagogisk generationsforhold, nemlig både i forholdet studerende-barn og studerende-vejleder.¹

I forsøget på således at afdække studerendes professionsdannelse som et pædagogisk fænomen har jeg i det pædagogiske forhold mellem studerende og barn fokuseret på tesen om, at en professionel pædagogisk dannelseserfaring indebærer at have

pædagogiske intentioner på vegne af nogen og at opleve en delvis skuffelse af eller brud med disse intentioner, både fordi barnets faktiske dannelse overskrider og afviger fra disse intentioner og dermed ikke er en én til én til forudsigelig realisering heraf, og fordi en (professionel) dannelseserfaring forudsætter et element af skuffelse eller negativitet (Benner, 2005, s. 10). Mit fokus på sammenhængen mellem professionsdannelse og negative erfaringer flugter med et grundlæggende træk ved dannelsesprocesser.

Hvis man argumenterer i tråd med traditionelle dannelses teorier – fra Sokrates og Platon over Rousseau og Humboldt til Benner og Koller – så handler dannelsesprocesser om spørgsmål vedrørende fremmedhed eller anderledeshed, om negativitet eller modstand, om det nye og uventede, om det uforudsete og uhørte. Det vil sige

om momenter, der muliggør en transformation af menneskets grundlæggende dispositioner og habitusformer. (Wulf & Zirfas, 2014, s. 18 [egen oversættelse]).

Den empiriske del af undersøgelsen er baseret på fænomenologisk inspireret etnografisk feltarbejde i tre danske daginstitutioner, hvor jeg har fulgt seks pædagogstuderende i praktik i sammenlagt 10 uger. I mine analyser har jeg generelt fokuseret på situationer og forløb, hvor pædagogstuderendes vanemæssige måde at være på er blevet udfordret, hvormed en åbning mod nye måder at være og handle på er opstået.

De negative erfaringers interkorporale og sociale dynamik
Mine analyser peger på, at pædagogstuderendes dannelse ikke først og fremmest er forbundet med vellykkede handlinger, men tværtimod med erfaringen af et misforhold mellem pædagogiske intentioner og resultater, fx i forbindelse med at guide børn i at leve op til socialt accepterede normer i spisesituationer. I den forstand er det ikke i den gnidningsløse udførelse af pædagogiske handlinger, at dannelsespotentialet ligger, men snarere i deres forstyrrelse.

Når studerende ikke lykkes med at håndtere situationer på en pædagogisk tilfredsstillende måde, bliver deres position usikker og behæftet med tvivl. Ikke alene i kraft af børnenes uventede reaktioner, men også i kraft af vejlederes og kollegers kritiske blikke. Dette afføder en social og følelsesmæssig spænding, som kun kan forløses i praksis igennem nye måder at bære sig på. Dermed er det som socialt og kropsligt eksponerede og dermed sårbare væsener, at studerendes selv-andre-verden-relation bliver åben

for forandring. Det er i den forstand først i praksis, og ikke alene gennem generelle teoretiske synspunkter, at forskellen mellem idealer og vanemæssige måder at bære sig på bliver et uomgængeligt og presserende eksistentielt problem, fordi det nu angår de studerendes faktiske selv-andre-verden-relation.

Dermed er studerendes spørgende omgang med sig selv – deres excentriske positionalitet (Wilfried Plessner) – ikke først og fremmest et resultat af refleksion, men af en social og følelsesmæssig ramthed studerende, børn og vejledere imellem. Studerendes måde at være på bliver først for alvor slående, idet andre slår sig på den – eller påfaldende, når andre falder over den. Det er i den forstand, at det giver mening at fokusere på det før-refleksive selv-anden-forhold, dvs. den socialt og emotionelt markerede forskel mellem selv og andre, som kommer før refleksionen over den (Türistig & Brinkmann, 2023, s. 194 f.).

Vi kan fx bede studerende om at være opmærksomme på deres tone, når de henvender sig til børn, så de gør det på en omsorgsfuld og respektfuld måde. Men før de overhovedet kan begynde at tænke over det specifikke ved deres fremtoning, må den fremtræde i sin forskel fra andre toner – på samme måde som en farvetone eller en musikalsk tone må. Studerende kan kun reflektere over og forholde sig til noget, når dette noget træder frem i sin forskel fra noget andet – også når dette ’noget’ er dem selv. Forskellen mellem dem selv og andre træder frem, når andre reagerer på dem. Derfor kan vi også sige, at studerendes måde at kropsliggøre sig selv på – at fremtone på – bliver bemærkelsesværdig, idet den bliver bemærket af andre.

Den brudte pædagogiske intentionalitet markerer en forskel af afgørende pædagogisk betydning
Den brudte pædagogiske intentionalitet markerer en forskel af afgørende pædagogisk betydning (Prange, 2004, s. 507; Prange, 2005, s. 59), dvs. forskellen mellem den pædagogiske intention om at få nogen til at se, hvad de ikke vil være i stand til at få øje på på egen hånd, og hvad de ender med at erfare. Denne pædagogiske forskel, som harmonerer med en ikke-affirmativ dannelses- og uddannelses teori, må imidlertid ikke kun gøres gældende i den pædagogiske relation mellem studerende og barn, men også i den pædagogiske relation mellem vejleder og studerende. Også i det tilfælde er studerendes dannelseserfaringer måske nok initieret af vejledere, som forsøger at gøre opmærksom på bestemte ting, men ikke kontrolleret heraf. I stedet opstår dannelseserfaringer ifølge Wilhelm von Humboldt i individets frie samspil med verden. Frit i den forstand, at det ikke er kontrolleret af en pædagogisk aktør. Den pædagogiske aktør kan forsøge at pege på et forhold, men denne pegende bevægelse – af Klaus Prange betegnet som pædagogikkens grundlæggende gestus – kontrollerer ikke den studerendes (og barnets) faktiske erfaring af sig selv i verden.

At spørge til sig selv i lyset af bestemte pædagogiske forventninger
Den pædagogiske dimension i pædagogstuderendes professionelle dannelseserfaringer hænger også sammen med, at deres spørgende omgang med dem selv – deres selvransagelse og negative erfaringer i relation til svære situationer – kan forbindes med deres bekymring for ikke at kunne leve op til visse pæda-

gogiske forventninger. Med andre ord hænger studerendes spørgende omgang med sig selv også sammen med at være under uddannelse, altså med at indgå i en pædagogisk relation til deres praktikvejleder og kolleger. En relation, som indebærer intentioner og forventninger, og dermed også risikoen og bekymringen for (helt eller delvist) at fejle.

Pointen er ikke, at der nødvendigvis skal være tale om en egentlig skuffelse af eller brud med vejlederens forventninger. Vejlederne forventer jo netop ikke, at de studerende kan alt – det er derfor, at de er under uddannelse og i praktik. Pointen er, at de studerendes selvkritiske blik hænger sammen med frygten for at fejle i lyset af bestemte uddannelsesmæssige forventninger. Når en studerende fx reflekterer over sin egen vrede og tager afstand fra den, så afspejler det normer specifikke for den pædagogiske profession. Her viser sammenhængen mellem dannelsens formale og materielle side sig: De selvoverskridende dannelseserfaringer hænger sammen med, at der er et bestemt indhold, der skal

læres. Et indhold, der er specifikt for den pædagogiske profession og afspejler særlige pædagogiske værdier og holdninger. Også det må betænkes, når vi vil forstå studerendes professionsdannelse pædagogisk. Den dannelsesmæssige selvoverskridelse er ikke retnings- og indholdsløs. De studerende tvivler ikke bare på sig selv som sådan, men på en måde, der er relevant i forhold til det at blive pædagog.

Opsamling: brudte pædagogiske intentioner og negative erfaringer i et dobbelt pædagogisk generationsforhold
I forsøget på at forstå det specifikt pædagogiske ved pædagogstuderendes professionsdannelse i praktikken har jeg gennem etnografiske eksempler og almenpædagogiske betragtninger argumenteret for, at en pædagogisk analyse heraf må søge at forstå, hvordan dannelseserfaringens negative moment er forbundet med både at have pædagogiske intentioner på vegne af børnene og selv være underlagt vejlederes og kollegers pædagogiske intentioner, og hvordan pædagogstuderendes profes-

sionsdannelse i den forstand afspejler et dobbelt pædagogisk generationsforhold. Et forhold, der er pædagogisk, fordi nogen vil noget med nogen, samtidig med at denne villen i kraft af den pædagogiske forskel ikke kan kontrollere den andens erfaringer. Dermed kan forholdet mellem generationerne og den pædagogiske praksis selv forstås som en non-affirmativ proces, der balancerer på grænsen mellem kontinuitet og åbenhed – dvs. mellem intentionen om at videregive bestemte erfaringer og færdigheder og lade den kommende generation (af både studerende og børn) gøre sig deres egne erfaringer.

Afhandlingen udkommer i bogform på engelsk omkring februar næste år på forlaget Springer i serien *Phänomenologische Erziehungswissenschaft* (red. af professor Malte Brinkmann, Humboldt Universitet). Derfor er den ikke tilgængelig online. Titlen bliver *Professional Bildung in Pedagogical Relations, A Phenomenological-Ethnographic Study of Practicum*.

Den excentriske og inter-korporlige dynamik i pædagogstuderendes pædagogiske erfaringer

REFERENCER

Benner, D. (2005). Einleitung. Über pädagogisch relevante und erziehungswissenschaftlich fruchtbare Aspekte der Negativität menschlicher Erfahrung. I *Erziehung - Bildung - Negativität. Zeitschrift für Pädagogik*, Beiheft. no. 49. Beltz.

Prange, K. (2004). Bildung: A paradigm regained? *European Educational Research Journal*, 3(2), 501–509.

Prange, K. (2005). *Die Zeigestruktur der Erziehung: Grundriss der operativen Pädagogik*. Verlag Ferd. Schöningh.

Schleiermacher, F.E.D. (1959). *Ausgewählte pädagogische Schriften von F.E.D. Schleiermacher* (E. Lichtenstein, red.). Verlag Ferdinand Schöningh.

Türstig, J. & Brinkmann, M. (2023). Between Doxa and Transformational Bildung: A Phenomenological and Social-Theoretical Rehabilitation of the Formation of Opinions with Egon Schütz and Pierre Bourdieu. I M. Uljens (red.), *Non-affirmative Theory of Education and Bildung* (s. 181-197). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-30551-1_8

Wulf, C. & Zirfas, J. (red.) (2014). *Handbuch pädagogische Anthropologie*. Springer.

¹ Det er især Schleiermacher, der er kendt for at have fremhævet generationsspørgsmålet som konstituerende for pædagogikken: ”Hvad vil da egentlig den ældre generation med den yngre?” (Schleiermacher, 1959, s. 36 [egen oversættelse]).